

A politikai iszlám nacionalista eredete

Cesari, Jocelyne: The Nationalist Origins of Political Islam = Current History, January 2017, 31-34. p.

Az általános tudományos vélekedés szerint a politikai iszlám elsősorban olyan vallási alapú politikai mozgalmakat jelöl, amelyek vitatják vagy aláássák a szekuláris politikai és állami intézményeket. Sokan úgy gondolják, hogy a modern világi politizálás és a politikai iszlám inkompatibilis egymással. Ugyanakkor ez nem magyarázza meg, hogy miként gyakorolhat az iszlám oly nagy befolyást a politikai mozgósításra és a kollektív identitásra. Ahhoz, hogy jobban megértsük a politikai iszlám eredetét, közelebbről kell megvizsgálnunk a szekuláris és a vallásos világnézet, illetve a vallás és a politika közötti vélt ellentéteket.

Az Oszmán Birodalom bukása után a nemzetállamok kialakulása visszavonhatatlanul megváltoztatta az iszlám és a társadalom közötti kapcsolat dinamikáját. A nemzet és az állam nyugatias koncepciójának átvétele hatására soha nem látott mértékben forrt össze a nemzeti és a vallási identitás. Jóllehet, a muzulmán többségű országok alapítói nagyrészt szekuláris gondolkodásúak voltak, az iszlámot az új államokban is intézményesítették. Ez a folyamat felgyorsította az iszlám politizálódását azáltal, hogy olyan nemzeti ideológiává emelte, amely minden politikai erő számára közös nevező volt. Az ilyen jellegű vallási nacionalizmus azonban nem csak a muszlim országokra jellemző – valójában Európából származik. Van viszont valami, ami a muszlim országok specialitása: a vallás államosításának és a kulturális homogenizációjának kombinációja, amikor is az iszlám egy konkrét ágát emelik állami szintre, és monopóliumhoz juttatják a társadalom és a közélet felett. Így aztán míg Európában a politikai modernizáció hatására a vallás elvesztette intézményes jellegét, és elfogadottá vált a vallási sokszínűség, a posztkolonialista muzulmán országokban ennek ellenkezője történt.

A muzulmán világban a középkorban a vallási hatóságok és intézmények mind pénzügyi, mind szervezeti szempontból függetlenek voltak a központi politikai hatalomtól. A Kalifátus akkoriban mindazon híveket képviselte, akik Mohamed prófétát követték, és számos külön-

böző etnikai és vallási csoportosulás felett uralkodott. Az *umma* a Kalifátus által uralt összes területet és népet magában foglalta. A kalifák elismerték a társadalom etnikai, kulturális, vallási és nyelvi sokszínűségét, de nem biztosítottak mindenkinek egyenlő jogi és politikai státuszt. Akkoriban a saría a muzulmánokra vonatkozó törvények összességét jelentette, és más törvények vonatkoztak a Kalifátus területén élő nem muszlimokra. Mára az *umma* koncepciója megváltozott: egyfajta spirituális, területtől független muszlim közösséget, „muszlim állampolgárságot” értenek alatta.

A muzulmán országokban a nemzetállamok kiépülése során átstrukturálódott az állam, a társadalom és a vallás kapcsolata. Az állam központi politikai intézménnyé vált, amely igyekezett homogénné tenni az etnikai és vallási szempontból szivárványszínű társadalmat, hogy egy egyetlen vallással és nyelvvel rendelkező, egységes nemzetet hozzon létre. Ez az egységesítési törekvés vezetett a vallás átpolitizálódásához. A nem nyugati államok építő atyjainak azt kellett fontolóra venni, hogy milyen mértékben áldozzák fel a hagyományos kollektív identitásokat annak érdekében, hogy átvehessék azokat a nyugati intézményeket és technológiákat, amelyekre az állam katonai és gazdasági erejének növekedése érdekében szükség volt.

A krími háborút lezáró 1856-os párizsi béke fontos mérföldkő volt: az Oszmán Birodalmat ekkor engedték be először a szuverén államok vesztfáliai rendszerébe. Ezt követően három tényező járult hozzá a vesztfáliai rendszer átvételéhez a közel-keleti régióban a 20. század első felében: a birodalmi kormányok bukása a régióban, a helyi nacionalista mozgalmak megerősödése a nagyvárosokban és a pontosan kijelölt határokkal rendelkező államok megjelenése. Az oszmán államreformerek nyugatbarát, liberális nézeteket vallottak, csak hogy növekvő belső ellenállással találták szembe magukat a társadalom részéről a keletet civilizálatlannak tartó nyugati imperializmussal szemben. Ebből az ellenállásból két különböző mozgalom szökött szárba: a pániszlamizmus és a pánarabizmus.

A pániszlamizmus olyan szellemi és politikai mozgalom volt, amely az *ummát* tekintette a politikai egység ideális alapjának, és Mohamed próféta életét és munkásságát vette alapul. A mozgalom *al-Urwa*

al Wuthqa (A legerősebb kötődés) c. lapja arra buzdította a muzulmánokat, hogy egyesítsék erőiket a nyugati imperializmussal szemben. Ugyanakkor a pániszlamizmus eredetileg nem a Nyugat ellen irányult. Csak a II. világháború után, a gyarmati, illetve a posztkolonialista uralom idején vált kategorikusan nyugatellenessé, és szolgált később táptalajul olyan reakciós, modernizációt ellenző, radikális csoportoknak, mint pl. az Al-Kaida. A pánarabizmus, amely a pániszlamizmussal egy időben jelent meg, azt hirdette, hogy minden arab népnek egyesülnie kell egy nyelvi és kulturális közösségben. Ez a 19. század végi – 20. század eleji arab irodalom reneszánszához, illetve az arab nyomtatott sajtó megjelenéséhez kapcsolódott.

Az Oszmán Birodalom bukása után mindkét mozgalom táplálta a külföldi uralommal szembeni ellenállást a muzulmán többségű országokban. A nyugatellenes kampányok iszlám terminológiát használva úgy festették le az európai típusú modernizációt és annak világias elemeit, mint az arab területi identitással vagy a muzulmán vallási identitással ellentétes törekvéseket. Ebben a kontextusban még a legszekulárisabb nemzeti uralkodók sem engedhették meg maguknak, hogy figyelmen kívül hagyják, vagy netán eltöröljék a muzulmán hivatkozási alapokat és normákat.

Miután az Oszmán Birodalom az I. világháborút követően összeomlott, a Musztafa Kemal (Atatürk) katonai parancsnok által irányított nacionalista mozgalom létrehozta a modern török köztársaságot. Atatürk arra törekedett, hogy visszaszorítsa az iszlám befolyását a társadalmi normákban és a közéletben, ugyanakkor államosította a domináns szunnita vallási iskolákat, és állami irányítás alá helyezte a vallási intézményeket és vezetőket.

Tunéziában az I. világháború után egyfajta transzkontinentális iszlám szolidaritás alakult ki, és megalakult a Destour Párt. A párt tagsága a tanult elit köreiből került ki, akik jól ismerték az iszlám és az arab kultúrát, de távol álltak a nyugatorientált elittől. 1934-ben jött létre az Új Destour Párt, és a nacionalista mozgalom élére állt. Vezetője az a Habib Bourguiba lett, aki utóbb 1957-től 1987-ig Tunézia elnöke volt. Bourguiba az iszlám intézményekre és jelképekre hagyatkozva mozgósította a tömegeket a gyarmatosítás elleni dzsihádroz. A függetlenség

kivívása után azonban Bourguiba elnök az iszlám identitással szemben Tunézia francia örökségére és szekuláris–nemzeti identitására helyezte a hangsúlyt. Akárcsak Atatürk, Bourguiba is létrehozta az iszlám helyi, tunéziai formáját, és felszámolta az iszlám befolyását a kultúrára és a társadalomra. 1957-ben eltörölte a saría bíróságokat, betiltotta a hidzsáb viselését és korlátozta a többnejűséget. Az iszlám tehát kulcsfontosságú volt az antikolonialista retorikában, de a függetlenség után a hit a múlt szimbólumává vált, és a nyugatosodás lett a jövőbe vezető út.

Az új államok megalkotói tehát mind úgy fogták ki a szelet a pániszlamizmus vitorlájából és úgy tettek szert népszerűsége, hogy belefoglalták a vallást, illetve annak oktatási és jóléti intézményeit az új állami berendezkedésbe. Vallásügyi minisztériumot állítottak fel, és belevették az iszlámot az alkotmányba is, mint az állam jogi és társadalmi szerepének fő forrását. Az, hogy az iszlám ezáltal az állami intézmények része lett, hivatalos állami szintre emelte a vallási intézményeket és tanításokat, és a hit egyetlen formáját hozta uralkodó helyzetbe. Míg a legtöbb törvény európai modell alapján készült, a családjogban megmaradt a saría hegemoniája. Az iszlám domináns formái a törvény által biztosított privilégiumokhoz jutottak, ami kiszolgáltatottá tette a kisebbségeket (pl. az alavitákat Törökországban). Így tehát akár államvallás volt az iszlám, akár nem, a muzulmán intézmények a közigazgatási rendszer és a nemzeti identitás részévé váltak.

Manapság ez a hegemon iszlám jellemzi a legtöbb muzulmán országot (Libanon, Szenegál és Indonézia kivételével). Ugyanakkor a vallási hegemonia nem az iszlám egyedi ismertető jegye, hiszen nem muzulmán országokban is megjelenik (pl. Bhutánban, a Dominikai Köztársaságban vagy Srí Lankán). A szerző kutatásai alapján a vallási hegemoniának három meghatározó jellemzője van: a vallási intézmények államosítása, az államosított vallás központi szerepe az oktatási rendszerben és bizonyos vallási előírások áttemelése a szekuláris jogrendszerbe. Mindezek pedig összefüggésben állnak a politikai erőszakkal és társadalmi ellenségességgel a vallási kisebbségekkel, illetve a nem vallásos megnyilvánulásokkal szemben. Az ilyen típusú vallási nacionalizmusban virágoznak az iszlamista mozgalmak és pártok. Törvényes alapokon álló politikai erőként pozícionálhatják magukat, és nemcsak

azért, mert az önkényuralmon alapuló rezsim már elnyomott mindenfajta szekuláris ellenállást, hanem azért is, mert olyan jelképekre hagyatkozhatnak, amelyek eleve a nemzeti kultúrájuk alapköveit képezik, összekapcsolva az iszlámot, az állampolgárságot és a kollektív identitást.

A szerző megemlíti még a nők jogainak kérdését is. A függetlenségüket kivívó muzulmán országokban az állam a nők személyi jogainak védelmezőjeként lépett fel, de csak addig, amíg ezek a jogok nem veszélyeztetették a család és ezáltal a nemzet stabilitását. A személyi jogok két csoportra oszthatók: az ún. „egyéni” jogok (oktatás, munkavégzés, politikai részvétel) és a „én” jogai (szexualitás, családi ügyek). Az utóbbiak ellenkeznek a leginkább az iszlám törvényekkel, ezért az iszlamista mozgalmak számára kulcsfontosságúak. A muzulmán országok szekuláris vezetői egyfajta hibrid családi jogot hoztak létre, amely a család hagyományos, vallásos szemléletét kombinálta egy bizonyos fokú nemi egyenlőséggel. Az, hogy mennyire tudtak haladó szellemű törvényeket alkotni, attól függött, hogy a rokoni kapcsolatok politikai szempontból mennyire voltak fontosak, ezért ez országonként változó (pl. a nők váláshoz való joga).

Az iszlám állami szintre emelésével az állam központi szerepet vállalt a vallási jog és ortodoxia újradefiniálásában, és átalakította az iszlám normáit. Ezek az államilag támogatott iszlám normák a szekuláris és a muzulmán szereplők számára egyaránt a nemzeti kultúra részét képezik, még ha azok alkalmazásának mértékét illetően nincs is köztük egyetértés. Ezért akarják az iszlamisták meghódítani a nemzeti államot és még inkább az iszlám képére formálni azt – vagy radikálisabban megfogalmazva, ezért akarnak új államot létrehozni és kalifátust kikiáltani még akkor is, ha az efféle törekvések egyáltalán nem elfogadhatók a hagyományos értelemben vett muzulmánok számára.

Pethő-Szirmai Judit

RESUME

Péter TÓTH PÁL

The Demographic Conditions of the Hungarian Linguistic Community

Based on the key data and frameworks available, this study attempts to present the evolution of the headcount and the demographic and ethnic composition of the population belonging to the Hungarian linguistic community. It tries to shed light on who can or should be considered as belonging to a given linguistic community and what one should mean by the narrower and broader environment of such a community. After sharing his thoughts on the birth of the Hungarian linguistic community, the author makes a clear distinction between the Hungarian demographic trends of the periods before and after World War I. He identifies their most important components as follows: while in the first period the assimilation of non-Hungarians living in the country's territory as well as the "gain" due to international migration contributed to the growth of the population and the restructuring of its ethnic composition, the second period, especially the recent decades, has been characterised by the concentration of the Hungarians in the present-day territory of the country, which – in both the short and the long term – will result in the further degradation of the proportion and culture of the Hungarians living in the Carpathian Basin.

Lóránt BALI – Nóra HEGEDŰSNÉ BARANYAI

The Relations of History, Culture and Assimilation among the Hungarians of Prekmurje (Muravidék) Based on the Outcomes of a Questionnaire Survey

After the change of empires, the Hungarian minority living around Lendava (Lendva) – as well as in the historic Zala County and in the new South Slav State – found itself in a peculiar situation. As part of the westernmost and most developed member state of the Former Yugoslavia, the third generation of this minority has a special national consciousness in Slovenia. The aim of our study is to present the circumstances that led to the current situation. With the help of a questionnaire survey, we offer a comprehensive picture of the situation of present-day Hungarians living in Prekmurje.

Márta BARTHA-RIGÓ

Chinese Minority Policy in Xinjiang Uyghur Autonomous Region

Plenty of scholars have called attention to the inequalities rooted in the "let-some-people-get-rich-first" approach. This could be explained by geographic factors. However, it is quite interesting that in the provinces populated by minorities, the development is left high and dry. We could put it this way: the more non-Han live in a province, the less economically developed the province is. The focus of this study is Xinjiang where due to

the oppression, development and investments arrived quite late compared to the coastal part of China. It is still debatable whether the recognition of the Chinese government has come too late to support the Uyghurs' catch-up in terms of development or it is still in time to prevent major uprisings and social tensions, ones that could jeopardize the integrity of the state and undermine the New Silk Road project.

Ambrus MISKOLCZY

Romania between A Fascist and a Communist Revolution

Between the two World Wars, the Romanian politics were governed by a heavily anti-Soviet current. The Communist ideas fell on barren soil, and what is more, the Soviet Union did not give up its claim on Bessarabia. The Iron Guard proved to be an excellent tool to implement the anti-Communist trend: the movement's propaganda worked like a miracle among the working class ("the workers should be well-paid; they should also be shareholders of the company..."). The dictatorship of King Carol II of Romania was still legitimized by the Iron Guard (1938).

With the breakout of World War II, Romania became isolated in terms of foreign policy: according to the Soviet-German pact, Germany conceded Bessarabia to the Soviet Union. Romania – unwillingly – accepted the Second Vienna Award, but had second thoughts about its eventual abolishment. Due to the territorial loss, the public sentiment turned against Carol II, who appointed General Antonescu as Prime Minister. The General forced the king to resign (his successor was Michael I, his son), and he relied on the Iron Guard because he needed a mass base.

Valery TSAGARAYEV

The Golden Apple Tree of the Narts (Preface by the Translator) Part I

The Ossetes are in kinship with the Jasz. They constitute the only people with a significant population in the Caucasus that lives on the northern and southern slopes of the mountains in the present-day Republic of North-Ossetia-Alania. Till the Mongolian Invasion, their history was common with the Jasz: they were part of the Alanians, and it was only the defeat suffered from the Mongolians that tore them apart. In the first half of the 13th century, the ancestors of today's Ossetes retreated into the defensible straits of the Caucasus while the progenitors of today's Jasz (along with the Cumanians) moved to the country of Bela IV of Hungary to their present-day living place, i.e. the Jaszag. Up until the 16th century, they spoke Digor, one of the dialects of the Ossetic language. Before the conquest of the Carpathian Basin, the Alanians lived in the proximity of the Hungarians, as attested by our Alanian loan words having stayed with us to this day.

The roots of the national culture of the Ossetes go back to the approximately three-thousand-year-old Nart Saga. The mythological background of the Nart Saga and its literature are extremely rich. The epic world of the Narts may be conceived of as a garden: the Nart garden represents the archaic universe. Its main treasure is the golden apple tree of the Narts: the tree of knowledge, the tree of the world and the tree of life, the source of fertility as well as of the forces of life. The translation is an extract from Valery Tsagarayev's volume entitled *The Golden Apple Tree of the Narts*.

A SZEMLE ROVAT FORRÁSAI

Český Časopis Historický (Csehország)

Current History (Amerikai Egyesült Államok)

Deutsche Vierteljahrsschrift für Literaturwissenschaft und
Geistesgeschichte (Németország)

Ethnic and Racial Studies (Anglia)

Europa Ethnica (Ausztria)

Foreign Affairs (Amerikai Egyesült Államok)

Fórum Társadalomtudományi Szemle (Szlovákia)

Korunk (Románia)

Spiegelungen (Németország)

Südosteuropa Mitteilungen (Németország)

Székelyföld (Románia)

Zeitgeschichte-online (Németország)

Bodrogi László – Szále László: *Visszaszököttek*. Noran Libro Kiadó.
2016. 253 p

Johannes Weidenheim: *Pannon regény*. Ford., utószó:
Komáromi S. Bp. 2017.

E SZÁMUNK SZERZŐI

BARTHA-RIGÓ Márta

PhD jelölt BCE Multidiszciplináris Doktori Iskola

BALI Lóránt

PE Georgikon Kar Vállalatökonómiai és Vidékfejlesztési
Tanszék, adjunktus

HEGEDŰSNÉ BARANYAI Nóra

PE Georgikon Kar Gazdaságmódszertani Tanszék, tszv.
egyetemi docens

TÓTH PÁL Péter

demográfus, Budapest

MISKOLCZY Ambrus

történész, Budapest

Valerij CAGAJEV

művészettörténész

Pro Minoritate 2017. tavasz Reformáció 500

Eszme

JENEY Éva: A kisebbség nagysága. Paul Ricœur, a protestáns és a filozófus

SZÁSZ László: Sütő András Kálvinja és egyházi recepciója

VARGA Attila: Kálvin János eszméinek és egyházszerzői munkásságának hatása az alkotmányjogra

Református személyiségek kisebbségben

FILEP Tamás Gusztáv: „Az Isten megy előttünk”. Adalékok Péter Mihály püspök portréjához

HATOS Pál: „Született szocialista?” Ravasz Lászlónak, az erdélyi református egyházkerület főjegyzőjének helyzetértékelése 1918 őszén

MÁK Ferenc: Farkasveremben. Ágoston Sándor útja a szórványból a Felsőházig

Református egyház kisebbségben

TÖMÖSKÖZI Ferenc: A Szlovenszói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház önszerveződésének rövid története 1918–1923 között

MAKKAI Béla: A Moldva-Oláhszágai református missziói egyházmege a dualista korszakban

JÁNOSI Csongor: Romániai református elit a hatalom szolgálatában. Hírszerzés, pozitív befolyásolás, kapcsolatépítés a protestáns világszervezetek értekezletein az 1960-as években

LÁNYI Gábor János: Nyugati-parti amerikai-magyar református gyülekezetek élete és új távlatai

JAKAB Bálint Mihály: Az őrségi reformáció első évtizedei

Kutatóúton

„...úgy döntöttem, hogy bemegyek a könyvtárba, és nem jövök ki addig, amíg nem találok választ azokra a kérdésekre, amiken az emberek 89–90 óta öltre mennek, anélkül, hogy tudnák, miről beszélnek.” – Filep Tamás Gusztávval Bárdi Nándor beszélget

Szemle

COROI, Livia: Németek Romániában – egy letűnt kor az erdélyi román emlékezetben

Cosmin Budeancă: *Imaginea etnicilor germani la românii din Transilvania după 1918. Studiu de caz: județele Hunedoara, Alba, Sibiu. Cercetare de istorie orală*, Editura Cetatea de Scaun, 2016

NAGY Barna Krisztina: Egy elfeledett háború

Csermicskó István: *Nyelvpolitika a háborús Ukrajnában*, Autdor-Shark, Ungvár, 2016